

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 8.

Sibiu, 14 Aprilie 1877.

Anul II.

Apare la doue săptămâni. Corespondențele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Beuturile alcoolice.

Schiță igienică.

I.

Mult s'a scris in literaturile tuturor popoarelor civilizate in contra consumațiunei beuturilor spirtoase. S'a demonstrat in mod științific și popular urmările funeste ale rachiului; s'au format și se mai formează încă societăți de sobrietate, cari lucră neconținut in contra abuzului acestor beuturi; până și parlamentele au stabilit și stabilesc legi mai mult sau mai puțin aspre in contra betiei și totuși, sau mai bine zis, chiar de aceea vedem la toate popoarele, culte și neculte, o inclinație oare-care spre beuturile spirtoase, încât s'ar putea zice, că in sași natura in deamnă pe om, ași lua in casuri osebite refugiul la ele, nu doară numai, simțindu-se slab, cu intenția de a se întări, nici cu intenția de a se îmbêta, ci, precum știm din experiența proprie, cu toții avem câte odată cererea după astfel de beuturi, ca să ne procurăm o veselie, o dispoziție mai animată, un simț plăcut, sau ca să ne recăstigăm vigoarea spirituală pierdută, ca să avem oare-care variație in viața monotonă de toate zilele, ca să ne ridicăm cel puțin pentru vre-o câte-va oare, preste lumea cu năcazurile și trivialitățile ei.

In adevăr, beuturile spirtoase nu sunt pentru nimenea, care trăiesce in imprejurări normale, o necesitate absolută; din contră, ele produc mai cu samă consumându-le timp mai îndelungat in cantități mari, urmări foarte stricacioase sănătății.

Este cunoscut, că efectele beuturilor alcoolice variază, după personalitatea și dedarea fiecărui individ, după calitatea și cantitatea introdusă in corp. Cantități mici produc un simț de plăcere, voie bună, o iritație moderată și plăcută a ființei noastre. Căldura proprie corpului cresce, pulsul devine mai frecuent și pofta de mâncare sporesce. In cetând cu beutul, in curând ne aflăm in stare normală, fără ori-ce leziune a sănătății.

Cu totul alt aspect ni se presintă, bând prea mult. Ajuns la stadiul betiei, omul devine altul, intreaga sa purtare diferă de cea in datinată. Toate mișcările se schimbă, fisionomia, vorba, cugetarea sunt altele. Continuând a bea și mai mult, aceste efecte se urcă până la deliriu și in fine până la totală nesimțire. Somn greu și îndelungat il mântuesce de această stare deplorabilă. Se deșteaptă cu dureri de cap, cu limba albită, fără apetit, obosit și indispus pentru ori și ce ocupație. Adeseori însă este într'adevăr bolnav; un catar acut de stomach il silește a rămâne in pat și a observa dietă strictă până să se restaureze.

Abusând timp mai îndelungat de beuturi alcoolice și in deosebi de vinars sau rachi, organismul se distruge cu incetul, însă cu atât mai sigur. Mistuirea suferă mai ăntei. Este cunoscut, că betivii au o pronunțată antipatie către alimente compacte; ei se indestulesc cu cantități minimale de nutriment. Dar cum ar și putea fi altfel? Imbolnăvindu se stomachul, organul principal al mistuirii, lucru firesc, funcțiunea această importantă devine insuficientă. Imbolnăvirea se manifestă prin dureri, prin vomări dimineța imediat după deșteptare și prin scăderea continuă a apetitului. Urmarea inevitabilă a insuficienței organelor mistuirii este decăderea intregului corp. Preste scurt timp se imbolnăvesc și alte organe: plumănille pătinesc de catar chronic, vocea devine răgușită, ochii se inroșesc și lacrimă in continuu, nasul și fața umflată se impodobesc cu o mulțime de ecrescențe de diferite colori, dureri săgetătoare apar in mai multe părți ale corpului ș. a. m. d.

Partea intelectuală încă nu rămâne scutită. Bețivul pierde însușirile nobile om-nesci și începe a fi bântuit de pasiunile cele mai mărșave. Odata impins pe calea peirei, cu vreme se in-dobitocesc, încât pierde tot interesul pentru lume și societate. In loc de a fi capul și susținătorul familiei sale, el devine pentru ea un adevărat blăstem. Cu mâunile tremurânde, fără putere, fără inteligență, incapabil de vr'o ocu-

pație serioasă, el cade victimă alienațiunii mentale, sporind cu chipul acesta numărul miserilor și nefericiților, până ce se ivesce moartea, care să'l scape de toate patimile și suferințele. — Doctorul I. Felix¹⁾ profesor de igienă la universitatea din București, zice foarte nimerit despre beuturile alcoolice: „Lucrătorii, mai cu osebire cei agricoli, cer dela alcool doue lucruri: ca să'i încălzească și ca să le inlesnească petrecerile sociale. Nu vorbim de bețivii de profesiune, cari nu se mai pot stăpâni, ci numai de muncitorii, cari beau câte un rachiou pentru a se încălzi in zile ploioase ori friguroase, și cari frecuentă cărciuma din când in când, pentru ca să se întâlnească cu alții și ca să petreacă in societatea lor. Lucrătorul se servă de rachiou pentru încălzire, confundând escitațiunea cu căldura, căci vinul și berea conțin alcoolul prea diluat cu o cantitate mare de apă, care mai sustrage corpului căldura și face ca escitațiunea să se manifeste mai târziu. Numai anevoie vom isbuti a'l face ca să renunțe la obiceiul înrădăcinat și a'l convinge, că o cafea caldă, un ciaiou cald sau o supă l'ar încălzi mai bine decât ciocanul de rachiou. Nu vom pute înlocui rachioul prin ciaiou, cafea ori supă, pe cari le găsec cu acelaș preț numai de calitate foarte proastă, și din această cauză nu vom pute înlocui petrecerea in cărciumă printr'o altă petrecere mai inofensivă pentru fisic și moral. *Abusul beuturilor alcoolice* este o calamitate socială, care pe lângă morburile fisice mai aduce sărăcie, demoralizațiune, alienațiuni mentale, și care lasă și moșteniri funeste; căci bețivii produc copii imbecili și bolnăvicioși.

Mai mulți filantropi s'au silit a combate abusul beuturilor spirtoase prin diferite mijloace. Un mod foarte usitat este acela d'a amesteca toate alimentele bețivilor cu rachiou ori cu vin, pentru producerea disgustului de acele beuturi; îndreptarea este obicinuit de durată scurtă.

Pe alocurea, administrațiunea a oprit pe cărciumari d'a vinde beuturi spirtoase la oameni cunoscuți ca bețivi, măsură care nu poate ave efect decât pentru un raion restrâns, și care nu permite nici un control, căci bețivul poate să trimită pe altul ca să'i aducă spiritul acasă.

Administrațiunea a ficsat oara, când să se inchiadă seara cărciumele; deși această măsură are oare-care valoare, ea nu poate opri pe nimenea d'a se imbăta pe timpul zilei.

Administrațiunea și-a rezervat dreptul d'a permite ori d'a opri petreceri publice cu mu-

sică și cu danț la cărciume și la alte locale, unde se vënd beuturi spirtoase, pentru a face acele petreceri mai rare. Pappenheim recomandă această măsură din cauză, că ea apără mai cu osebire pe femeii in contra cunoștinței mai intinse cu spiriturile.

S'a cercat in unele părți ale Germaniei micșorarea numărului cărciumelor prin mărirea plății patentelor: cărciumarii s'au inavuțit, dar beția n'a diminuat.

Impunerea dărilor mari asupra beuturilor spirtoase s'a probat asemenea ca puțin eficace.

S'a propus că acolo, unde populațiunea își poate procura lesne vin și bere, să se oprească vëndarea rachiului in cantități mici, ca beutura spirtoasă cea mai funestă.

Nordamericanii și Englezii, cari s'au ocupat cu această cestiune mai mult decât celelalte națiuni, au creat societăți de sobrietate; ele n'au putut isbuti nici in Anglia nici in Germania din cauză că li s'a dat o formă religioasă.

O măsură mai eficace este instruirea maselor populațiunii asupra acțiunii fisiologice, patologice și sociale a beuturilor alcoolice. Este misiunea societăților pentru invățătura poporului d'a lucra și in această direcțiune, și a scoalelor normale chimate a formă invățători sătesci a desvolta această materie cu ocașiunea invățământului igienei intr'un mod satisfăcător.

Când abusul beuturilor spirtoase provine din meseria fisică, nu'l putem combate decât prin ocupațiune, prin procurarea lucrului și prin ajutoarele date acelor cari se află in adevărată neputință de a lucra (societăți de caritate etc).“

II.

Vinul din vechime a fost prețuit ca un dar dumnezeesc; poeții tuturor veacurilor i-au cântat laude. Și intr'adevăr, el are o însemnătate mare pentru genul omenesc. După calculația aprocsimativă a lui Berghaus, Europa dă pe an 121,410,000 vedre de vin și după Reden țările contribuesc cu următoarele cantități, computate in vedre prusiane: Germania și Austro-Ungaria 36,774,922, Franca 50,556,000, Rusia 1,338,000, Belgia 3900, Helveția 1,310,000, Portugalia 2,836,000, Spania 14,800,000, Italia 17,087,000, Grecia 609,000, Turcia 85,000. (Esport).

Sucul strugurilor, mustul, sufere prin fermentațiunea alcoolică transformări chemice esențiale. Zăharul se preface partea cea mai mare in alcool și acid carbonic, albumina se precipită, formând cu multe alte substanțe drojdile. De aci incolo, fluidul se limpedesce, și schimbă cu materiile sale constitutive și

¹⁾ Dr. I. Felix, Tractat de Higienă publică și Poliția sanitară. Partea I, București, 1870.

insușirile. El numai este must, ci vin: o amestecătură particulară de apă și alcool în combinație cu multe alte substanțe. Cele mai importante sunt: substanțe eterice, (eter enantic, oleiu eteric, etc.) cari-i dau „*buchetul*“, puțin acid carbonic, acid vinic, malic, tartric, zahăr nedescompus, decstrin, reșină, materii extractive tanice și colorante. Aceste substanțe constitutive ale vinului și în deosebi substanța cea mai importantă, alcoolul, variază cu privire la cantitatea și combinația lor reciprocă. Din cauza aceasta și avem nenumerate soiuri de vin, cari diferă nu numai după varietatea vițelor, climă, localitate, cultură, pământ, poziție, ci și după an, timp, vechime și chiar după pivniță și vasele, în cari se păstrează.

Vinurile mai slabe și mai de rënd conțin 6—8% alcool, unele și mai puțin. Cele de Rin, Burgund, Bordeaux 10—14% și cele tari, precum Xeres, Malaga, Madeira, cam 20%, unori și mai mult alcool.

Considerând compoziția foarte diferită a diferitelor vinuri, este lucru firesc, că și efectele vor fi diferite. Fie-care soi de vin este o amestecătură de materii așa de varii, combinate între sine într'un mod așa de particular, încât vinurile influențază în mod foarte diferit asupra funcțiunilor și sistemului corpului nostru. Elementele volatile, precum alcoolul, eterul și acidul carbonic, escită repede creerii și întreaga viață a nervilor. Acidele vegetale și șărurile influențaza asupra stomachului și asupra tuturor organelor mistuirei și escrețiunii. Preste tot, efectele vinului sunt acele a tuturor beuturilor spirtoase, și anume, el escită, face palpitațiile inimii mai intensive, înveselesce, ridică căldura proprie corpului, sporesce circularea sângelui și favorizează evaporațiunea pelei. Consumat în cantități mai mari, el imbată ca toate beuturile spirtoase, slăbește forța musculară, deși aflăm mai în toate organele bețivilor cantități considerabile de grăsime și în fine produce depresiune intelectuală. Vinurile tari, cari conțin mult alcool, ca și cele bogate în acid carbonic, imbată mai ușor. Mistuirea nu suferă, consumând doze mici de vin bun; din contră, vinul bun poate restabili pofta de mâncare pierdută, cu deosebire la indiviși bătrâni și slăbiți. Vinurile rele, acre și tinere însă jignesc mistuirea; consumându-le adese, ele produc indigestiuni, cataruri și multe alte morburi stomachale.

Efectele vinului falsificat atărnă dela substanțele întrebuintate, cari sunt așa de numeroase, încât este cu anevoie a vorbi de ele în mod general. Preste tot, vinul natural, fie și de o calitate mai inferioară, trebuie preferit vinului artificios, precum îl prepară în ziua

de astăzi mulți fabricanți și neguțători de vin sub cuvânt de ameliorare, nobilitare etc. Natura combină elementele mult mai perfect decât toată arta omenească. Mestecarea unui vin bun cu altul mai rău și alte asemenea operații inocente cu scop de a ameliora vinurile, igiena nu le poate interzice, din contră, ea le recomandă. Industria înșelătoare însă adaugă multe substanțe direct stricacioase, de cari nu ne ocupăm aici, fiind ele obiecte ale poliției sanitare. Noi vom examina numai beuturile naturale.

Igieniștii cei mai celebri nu consimt în vederile lor asupra consumațiunii vinului. Unii condamnă vinul cu totul din usul zilnic, afirmând, că vinul se apropie mai mult de medicamente ca de alimente; fiindcă nici un aliment nu irită, nu ametește, nu întunecă spiritul, nu ațită pasiunile și nu privează în fine de voință ca vinul. Alții earăși laudă vinul preste măsură, atribuindu-i însușiri cari de cari mai escelente. Precum adeseori așa și aici, adevărul stă la mijloc. Întrebuintat cu rațiune și la timpul său, vinul este mai ales pentru oamenii muncitori foarte priincios.

Copii sănătoși și muieri, cari se ocupă numai cu lucruri casnice, n'au lipsă de vin.

Foarte bine se exprimă în privința aceasta Dr. C. W. Hufeland (*Makrobiotik oder die Kunst, das menschliche Leben zu verlängern*). El zice: „Vinul înveselesce inima omului, însă el nu este nici aliment nici necesitate spre a lungi viața; dovadă, că aceia au ajuns la bătrânețe, cari nu l-au beut. Din contră, dacă bem prea adese și prea mult, el poate scurta viața, fiind o substanță ațitătoare, care accelerează consumțiunea vieții. Așadar ca să nu strice, și ca să rămână amic al vieții, nu trebuie beut în toate zilele, și nici odată prea mult; cu cât omul este mai tiner, cu atât să bea mai puțin și cu cât este mai bătrân, cu atât mai mult. Mai bine este, dacă considerăm vinul drept aromă a vieții și îl păstrăm pentru zile de bucurie și recreațiune, pentru înveselirea cercului amical.“

III.

Berea este o beătură foarte vechie. Herodot o amintesce mai întâi spunând, că o obiceiuniau Egiptenii. Plinius vorbesce despre cerevisia (Ceres și vis?) ca de o beătură foarte usitată la Gali.

Mai departe, aflăm din Tacitus, că pe timpul său, — cam pe la nascerea lui Christos — berea eră o beătură foarte usitată la Germani. Firesce, calitatea berei de atunci a fost cu totul osebită de cea de acum, neconsiderând progresele esențiale realizate în fabrica-

țiunea ei din timpul mai nou. În vechime, precum se vede, nici că se știa de hemeiu, o componentă indispensabilă a berei de acum. În decursul secolilor X și XI, cultura hemeiului a progresat alături de fabricarea berei, cu deosebire pe la mănăstirile germane, și mai târziu în toate cercurile populației. În ziua de azi, producțiunea hemeiului a luat dimensiuni colosale.

Cu excepția Rusiei, despre care nu ne stau date statistice la dispoziție, Europa produce pe an 1,265,000 și, fiind recolta bună, 1,680,000 măști de hemeiu.

Producțiunea berei sporesce în toate țările din an în an. În anul 1868/69, Austria a produs peste 15,000,000 vedre austriace (1 vedră austr. = 56·6 litre). Anglia a produs 60,000,000 vedre și a plătit în anul 1866 6,636,38 p. sterlingi contribuție după bere. Anglia exportează partea cea mai mare din berea produsă; mai ales coloniile consumă cantități considerabile de bere. În timpul mai nou, Austria exportează și ea bere, mai cu samă în Franța. Din bere-riile lui Dreher, la Schwechat lângă Viena, merg trenuri separate cu bere direct la Paris.

Constituantele berei variază după calitatea materiilor întrebuintate la fabricare. Cele mai importante sunt: apă (80—92%), alcool, acid carbonic, apoi substanțe extractive din hemeiu, din orz și puține săruri anorganice. Orzul se udă cu apă și se întinde în locale încălzite, unde rămâne până să înceapă a incolți, apoi se espune la acțiunea unei călduri însemnate. Adeseori se mai adaugă diferite substanțe amare, ca surrogate mai eftine decât hemeiul și orzul. Astfel de bere însă este de condamnat, mai ales când se întrebuintază materii otrăvitoare. Berea astfel falsificată se poate cunoaște în cele mai multe cazuri. O bere bună se aibă următoarele însușiri: să fie limpede, să se lipească ceva între degete, să facă multă spumă albă, care nu dispăre în grabă, să aibă un miros agreabil alcoolic, gust picant, curat, recoritor și plăcut; să stămpere setea, fără a produce, consumată în cantități moderate, dureri de cap, ferbințeli în grumazi sau alte aparițiuni morboase.

Multe varietăți de bere se pot împărți în două mari grupe, după cum conțin alcool mai mult sau mai puțin. Berea obicinuită pe la noi conține 3—4% alcool, cea englezească mai mult. Așa d. e. Edinburg Scotch Ale conține 8·5%, Ale de Berlin 7·6, London Porter 6·9, Burton Ale 5·9. Cea mai slabă este „berea albă de Berlin“ cu 1·9%.

Valoarea dietetică a berei s'a calificat în moduri foarte diferite și de multe ori foarte fals. Unii o numesc „pâne fluidă“, ceea ce

doară ei înșiși nu cer a o lua în sens strict, fiind între valoarea nutritivă a pâinei și a berei diferență foarte mare. A denega berei earăși ori-ce însemnătate dietetică, este a trece în celălalt extrem.

Toți conced însă, ca între toate beuturile spirtoase, berea este cea mai puțin stricăcioasă. Pretutindenea, unde se consumă o bere ușoară, bogată în acid carbonic și în hemeiu bun s'a observat, că viața intelectuală este mai intensivă și că guta sau apoplecsia și preste tot boalele urmate de o moarte grabnică sunt mai rari.

Privind valoarea nutritivă a berei, trebuie să luăm în considerare alcoolul, acidul carbonic și substanțele extractive din orz și din hemeiu.

Aceste materii, precum se află ele combinate în berea nefalsificată, au un efect binefăcător asupra procesului mistuirii. Berea cu hemeiu bun sporesce secrețiunea sucului gastric și activitatea rărunchilor și, consumându o timp mai îndelungat, ea ingrașe și produce mult sânge. Din cauza aceasta, berea se recomandă pentru muncitori, pentru femei, cari alăptează și pentru toate persoanele slabe, cari pătinesc de mistuire insuficientă. Pentru convalescenți, berea în multe cazuri este mai recomandabilă ca vinurile tari, cari escită prea lesne creerii. Efectul îmbătător al berei este mult mai inferior decât al vinului și chiar decât al rachiului și de aceea, berea are o importanță culturală foarte mare.

Dacă în locul rachiului stricăcios am deprinde clasele muncitoare la o bere bună, în curând am vedea realizându-se un progres îmbucurător, putem zice, în toate privințele. O alimentație bună din carne, pâne, brânză și legumi, alături de bere ca beătură, este un mijloc foarte puternic pentru conservarea sănătății poporului. Sănătatea nasce în om simțul puterii, conștiința autonomiei și independenței. Cu cât sănătatea fie-cărui individ este mai bună, cu atâta mai mare este și producțiunea. Un popor nutrit rău însă nu și poate conserva sănătatea; trupul și sufletul nu sunt în stare a funcționa în mod normal. Urmările sunt epidemii, mortalitate mare, degenerare fizică și morală.

IV.

Rachiul în partea cea mai mare este alcătuit din alcool și apă (20—77%). Pe lângă aceste se mai află urme de substanțe eterice, și oleioase.

Invențiunea destilațiunii se atribuie Arabilor. Abul Casim, medic arab în Cordova († 1106 d. Chr.) descrie pentru prima oară „vinurile arse.“ Mai târziu vedem fabricându-se rachiuri

Dar *ae* după ortografiile unor popoare se consideră de diftong și are un son, ce se apropie de *e*; *z* al nostru nu este diftong, și nici nu se derivă din două vocale; *ae* dar nu poate suna ca și *z*.

Comisiunea filologică, (Archiv p. 645), pe *z*, purces din *a*, dar *z* lung din perfect, îl scrie cu accent greu, d. e. mănca, vediu, fugi.

Societatea academică (p. 598) pentru *a*, când se preface în *z*, nu are semn; dar semnul grav îl pune la perfect, d. e. laudă (ΛΖΣΔΖ).

Aron Pumnul asemenea folosește semnul *ae* pentru *z*, d. e. naeciunale; de aici trebuie să deducem, că proiectul dat comisiunei filologice, va fi fost venit din Bucovina.

Tim. Cipariu (in Gram. p. 7—10), are reguli cât mai precise despre *a*, și rezultatul este, că *a* fără nici un accent este *z* în silabă scurtă; eară dacă *z* trebuie intonat, capătă accent greu, d. e. împarti, laudăm, laudă, străcuru etc.

Titu Maiorescu (in Critice p. 211), și pentru *κ*, și pentru *z* are numai semnul prosodic al scurtării, (voind a șterge sonul *κ* din limba română) — și scrie pe *z*, respective pe *i* = *κ* cu *ă*, *ě*, d. e. câteva p. 79, născută, ăntăi p. 162, înfațișând p. 156. Ceva nou, aflăm la dănsul în scrierea lui *z* în perfectul conjug. I, unde *z* este lung; în cazul acesta Maiorescu scrie pe *z* cu *ă*, d. e. ΛΖΣΔΖ = laudă. El pune dar *^* semnul contragerii dela Greci și Francesi, unde nu e contracțiune, căci latinescul laudavit, la noi s'a scurtat în laudă:

1. Aici nu sunt doi *a*, cari să se contragă, precum se primesce, că din laudabam s'a făcut prin contragere laudăm = laudăm.

2. Incă nime nu a susținut, că din laudavit, *a* și *i* s'au contras în *z*, și în nici un alt cuvânt, pe *z* etimologice nu'l aflăm purces din două vocale.

3. Semnul circumflects nu arată, că *a* s'a strămutat în *z*, ci că doi *a* cu son curat, s'au *za* s'au contras în *a*.

4. Prin *ă* în laudă, nu se arată, că *z* ar fi totodată și silabă lungă, precum sună.

Maiorescu adaugă apoi: „Această scriere este deja introdusă în cele mai multe cărți și jurnale ale României libere (p. 213).“

Nu pot a nu observa, că în România liberă se scrie foarte liber: România, România, Romînia, Rumânia, Rumînia, Rumunia, Romaniea. Etimologiiștii lăntuiți ai nostri totuși nu au ajuns așa departe ca să nu fie în clar nici cu ortografia acestui cuvânt atât de folosit în viața noastră.

C) Cestiuinea existenței și romanității sonurilor *κ* și *z* în limba noastră.

a) *κ* și *z* sunt sonuri originale și române vechi. După Archiv p. 722, I. Delian și Samuil Crișan, gramatiști români, zic: „*A* și *E* latin uneori se pronunță în alt mod și cu un sunet usitat

la Slavi; ales unde vocalele aceste stau nemediat înainte de *m*, *n*, *r*, *v* și *mp*.“ La pag. 746 zic: „Toate vocalele semnate cu accentul circumflects *^*, se pronunță ca *κ* rusc.“ *A* fără accent se pronunță ca *z* rusc, de unde se poate vedea, că (la pag. 722) se înțeleg *κ* și *z*, și că sunetele aceste sunt la Slavi, respective dela Slavi.

La aceasta respundem:

1. Tim. Cipariu (in Archiv p. 725) zice: „Incă pentru schimbarea sunetului vocalelor *A* și *E* inaintea unor consonante, ales în *z* și *κ*, am tractat pe larg în gram. cea nouă p. 48, observăm însă și aci nu numai că și în limba latină se par a fi fost aceste sunete obscure, precum și azi se aud în unele dialecte italice (veđi scrisoarea lui S. Bărnuz la p. 118 din Archiv), din care causă și în limba francesă *a*, mult s'a mutat în *ai*, d. e. voluntarius, volontaire (pronunțat *ai* acum ca și *e*), eară *E* inainte de consonanta nasală *n* (=ng) în *a*, d. e. dent etc.“

2. Titu Maiorescu (in Critice p. 132) zice: „sonurile *z* și *κ* nu se vedea fi esistat la Romani în latinitatea clasică. Ce e drept, variabila vocalizare latină, tocmai în cuvinte, unde și noi întrebuițăm, s'au am fi întrebuițat *z* și *κ*, e foarte surprinđătoare.

Mai probabil pare a fi, că *z* și *κ* au esistat în limba latină vulgară, (adecă romană vechie populară). La pag. 177: Românii au avut pe *κ* în pronunțare, dar totuși nu au introdus nici o literă pentru *κ* scrie.“

3. Eu am dovedit, că sonul *z* nu esistă la Slavi. De unde vine dar acest son la noi? Nu dintr'alt loc decât din natura limbei noastre, și originea nu o poate avea de alt unde-va decât de acolo, de unde la Francesi *a* s'a mutat în *e*, și *e* în *a*, adecă din limba vechie populară a Italiei, din o însușire comună a limbilor romanice, transformându-se apoi acel son prin influențe nouă în țara nouă, sau capătând o ficsare mai apriată.

4. Imprejurarea, că sonul *κ* se află și la Slavi — fără a fi fost reprezentat la ei prin o literă anume — nu este dovadă, că limba slavă a avut influență asupra desvoltării limbei noastre și că noi am fi imprumutat sonul dela ei.

Dacă am susține, că sonul *κ* îl avem dela Slavi, numai pentrucă și Slavii îl au, atunci am primi un principiu, ce ar duce la absurd mai multe limbi cu asemenea sonuri.

b) Afară de vocalele comune: *a*, *e*, *i* (*y*), *o*, *u*, și la alte popoare europene mai sunt de regulă două vocale: *ö* și *ü*, cari la noi se suplinesc prin *z* și *κ*. Aceasta dovedesce, că limbile au lipsă de mai multe vocale.

În limba grecească d. e. Ἀποδείκνυται δὲ καίσαρ ὁ Ἀλέξανδρος ὑπάτος τε σὺν τῷ Ἀντωνίνῳ cetită după Erasmus se rostese: Apodejknütaj de kájsar ho Aléxandros hüpátós te sün etc. De aci se vede,

că toți, cari se țin de scoala lui Erasmus, susțin sonul *ü* in limba vechie elină.

In limba franceză eară este *ü*, d. e. l'armée du roi a vaincu, unde *du* este = *dü*, *vaincu* = *venkü*. La Germăni: Bröhe, Dürre, Fürst, gültig etc. La Maghiari: fü, gyülhely etc. La Englezi *ü* nu există, dar totuși ca excepțiune sunt unele cuvinte, in cari se rostesc *ü*.

Se vedem, cum stă cu *ö*. La Greci *oi* in Φοῖβος, Φοῖνιξ etc., după Erasmus este Phöbus, Phönix, — dar și in cuvintele latine *oe*, in coena, foedus, foenum etc., de mai mulți se respund cu *ö*. Nici in vechime nu au putut să aibă un son ca *e* curat.

La Francesi: soeur = sör, soră, beurre = bör, unt de vacă, coeur = kör, inimă, peur = pör, frică etc. La Maghiari se află și sonul *ö*, și asemenea cuvinte sunt d. e. ször pör, bör pele, kör cerc, pör proces etc.

La Germăni: Lösung, Mörser, Mörder etc. La Englesi *ö* se formează nu numai din alte vocale simple, ci și din diftongi, d. e. brother = bröther, frate, unele = önel, her = hör, courage = körridsch etc.

Acum întrebăm: Oare cine se va afla așa de înțelept ca să dovedească, că Francesii au primit pe *ö* și *ü* ori dela Maghiari ori dela Germăni, sau că Maghiarii, sau Turcii, cari asemenea au pe *ö* și *ü*, dela Germăni?

La câte popoare, cari locuiesc mii de miliarde departe unele de altele, se află asemenea sonuri! Oamenii având asemenea natură in lume, și graiul lor produce asemenea rostiri, deși au limbi diferite, cari sunt supuse in deosebi naturii lor proprie și climatei, in care locuiesc.

Dar chiar să fie vorba despre popoare, cari locuiesc într'o țară. — Până se susține o limbă ca atare, nici o limbă străină nu poate influența asupra ei, ca să'i dea sonuri noi, contrare vocalelor sale; când nu se mai poate susține, ea își pierde sonurile cu limbă cu tot.

Limba română in Dacia insă, nu numai că nu s'a susținut, ba încă s'a și desvoltat in gura poporului, și in astfel de stare, poporul nu a putut primi sonuri străine.

Dacă primim de adevărat, că limba unui popor străin are mare influență asupra limbei altui popor, atunci ar trebui să avem și azi asemenea dovezi, pentru că popoarele vecine tot in asemenea relațiuni trăiesc; dela Criș și până la Tisa și Maramureș, sunt sate române in grad mare maghiarizate; dar nime nu va fi, care să fi auzit pe Românul, vorbind încă romănesc, să bage sonul *ö* și *ü* in cuvintele române. In asemenea stare periculoasă, națiunea română întreagă și in tot locul nu a putut fi nici odată; și ar fi trebuit și in cazul acesta, ca măcar între munți să se fi aflat un loc, numai cât un cerc administrativ, unde nici un străin nu și-a pus piciorul, și ar fi fost consecuența, ca Românii din acel cerc să nu aibă pe *x* și pe *z*. — Inșă despre aceste nici urme nu vedem.

Drept aceea nici de dialecte, precum s'au format chiar in mijlocul Italiei, nu poate fi vorba.

Nu este dar moment filologic, limbistic și istoric, care numai din depărtare să permită deducțiunea, că *x* și *z* nu sunt originale in limba daco-română, și că schimbarea lor din litere latine, nu ar fi după regule proprii numai limbei noastre.

Deci *x* și *z* rămân sonuri originale române, servind spre înmulțirea vocalelor in limba noastră, și vocalele mai multe totdeauna sunt spre înfrumțarea și incovoierea unei limbi, eară nu spre a face limba urită.

(Va urma).

Dr. At. M. Marienescu.

Cartografic.

Kiepert, Heinrich, Ethnographische Uebersichtskarte des europäischen Orients. (Untere Donauländer, Türkei und Griechenland). Maasstab 1: 3,000,000. — Mit erläuterndem Text. — Berlin, D. Reimer, 1876. — (Prețul pentru Austria ca. 1 fl. v. a.)

Nu vom fi desmințiți, așa credem, dacă vom susține, că nici o parte a Europei nu provoacă atâta interesare din partea etnografului ca peninsula balcanică și nemijlocita ei vecinătate austriacă. Omul științei simte in sine boldul și o deosebită plăcere, a se apuca de probleme, ce sunt mai puțin scrutate și a căror deslegare oferă prin urmare mai multe greutăți. Abstracție făcând de orientul european, toate celelalte părți ale Europei, încât pentru raporturile etnografice, sunt cunoscute cu oare-care esactitate: știm descrie de exemplu și stările contopitului neam străvechiu al Baschilor, sau cele ale Ladinilor; putem vorbi cu oare-care certitudine despre numărul procentual, limba, datinile..., Irilor din Britania; asupra Finilor și chiar asupra Eschimoșilor și părților locuite de ei suntem orientați. Cu privire inșă la orientul european, încă in anul 1870, un învățat insemnat, prof. v. Hochstetter, s'a putut exprima astfel: „Numai acela care însuși a călătorit prin aceea țară (Turcia) și a avut in călătoria sa ocaziune, a consulta toate cartele considerabile ale Turciei, poate crede, că in Europa mai există încă teritorii mari și chiar foarte impopulate cu munți insemnați, cu văi fertile și cu riuri mari, cari toate sunt aproape tot așa de necunoscute, ca interiorul Africii sau Australiei.“*) Cuvinte ca aceste s'au mai repețit cu ocaziunea eșirei prețiosului op a lui F. Kanitz: „Donau — Bulgarien und der Balkan. Historisch-geograph. Reisestudien. Leipzig 1875,“ (până acuma, pe cât știm, au eșit doue tomuri), o carte ce a adus descoperiri cu totul noi, ca și când ar fi in adevăr vorba de Africa centrală. Luând mai departe in considerație varietatea aproape unică de popoare,

*) Vezi: Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellschaft in Wien, 1870; 19. —

și adăugând la interesul curat științific cel eminent politic, cu deosebire și pentru noi Români: vom pute zice cu drept cuvânt, că edarea unei carte etnografice a orientului european satisface unei dorințe, ba chiar trebuințe foarte simțite

Nimeni n'a putut fi mai chemat la săvârșirea acestei opere ca renumitul geograf H. Kiepert, prea bine cunoscut atât geografilor și etnografilor, cât și istoricilor și filologilor; căci toți s'au folosit și se mai folosesc de bogatele roduri ale muncii sale. Nu este el cel d'ântei, care a întreprins elaborarea unei carte etnografice a orientului european. Încă în anul 1842 Safaric, renumitul slavist, a edat o carte etnografică cel puțin a unei părți din orient. europ., ce după starea mijloacelor de pe atunci, ori și cum merită recunoștință. I a urmat apoi în 1847 Ami Boué cu o carte vezi bine încă tot insuficientă. Pe amândoi îi întrece cu mult G. Lejean, care în 1861 edă: „Carte ethnographique de la Turquie d'Europe.“ Lucrările lui Lejean în această direcție, basate mai cu samă și pe îndelungate călătorii prin părțile orientului europ., sunt fundamentale. Lejean, durere, a murit prea de timpuriu (1871), și n'a mai putut aduce la îndeplinire planul mare, ce'l avuse, a elabora adevărată o *cartă specială* a țărilor, de cari ne este vorba. Totuși următorii lui Lejean se vor mai pute folosi într'un mod însemnat de materialul bogat și prețios lăsat de el. Astfel și Kiepert se razimă pe Lejean, pe lângă studiile proprii sprijinite și de călătoriile, ce Kiepert le-a făcut prin o parte a orientului european. Carta lui Kiepert are avantajul, mai cu samă pentru noi Români, de mare însemnatate, a prezenta mai mult decât promite titula ei; căci aflăm pe ea și întreaga Ungarie cu Transilvania, Bucovina, Besarabia rusească, va să zică, toate părțile locuite de Români, ce constituiau odinioară Dacia Traiană; și ne putem declara mulțămiiți cu respectarea grafică a elementului nostru național*). Și Români din principatul Serbiei sunt bineșor considerați. Nu înțelegem însă, cum de dl. Kiepert a putut ignora așa cu desăvârșire pe frații noștri, cari într'un număr de cel puțin o jumătate milion locuiesc prin Macedonia, Tesalia apuseană, Albania de jos, pe la munții Rodope, prin munții Epirului etc. Și dacă nu ne-ar cita Kiepert în textul adaus pe Jirecek, Hahn, nu am pute presupune că un erudit atât de însemnat să nu știe de existența Românilor macedoneni. Adevărat, că greutatea grafice sunt foarte mari: a deosebi Bulgari, Greci, Români, Turci, Albănesi și Ovrei, cari toți adeseori se află în aceleași comune mestecăți. Dar dl. Kiepert a știut învinge încât va acele obstacule într'un mod pecăt se poate de nimerit, astfel încât de exemplu Grecii, sporadici în părțile Bulgariei, totuși și aici se află pe cartă; alt exemplu, ce ne este mai aproape: cum de

cele abia 200,000 suflete săsești din Transilvania, locuitoare lângă Români și parte Unguri, totuși pe la Sibiu, Brașov, Bistrița, ba chiar pe la Reghin ni se întârșia așa de bine! Și apoi Macedo-Români încă se află ceva mai concentrați alocurea, de exemplu pe la Vlahoclisura, pe la Castoria, Crușova . . . Sau că este greșeală tehnică? Nuanța coloarei verzi, întrebuințată pentru Români, este foarte aproape de acel verde, ce Kiepert l'a întrebuințat pentru Albănesi. Și în adevăr țise pare, ca de exemplu pe la Castoria în vecinătatea Albănesilor, țise prezintă nuanța verde mai deschisă întrebuințată pentru Români. Dar de ce nu se face amintire de Macedo-Români în textul adaus?! — De altmintelega din punct de vedere tehnic cartă e foarte bine ajustată, cu singura excepție amintită, că s'au făcut întrebuințare de nuanțe de colorii prea apropiate pentru unele popoare ce se învecinează. —

Cu toate aceste, din parte-ne recomandăm publicului nostru această carte etnografică, dacă nu și din alt motiv, apci cel puțin din acela: că nu există, pe cât știm, una mai bună, și nu vom căpeta până atunci una mai nimerită, până când administrația turcească atât de ticăloasă nu va face loc unei ordine de lucruri mai favorabile, care se ofere omului de științe mijloacele necesare pentru săvârșirea unei opere așa de grele, cum este o carte etnografică a unei țări cu populațiune atât de mestecată. — Bz.

BIBLIOGRAFIE.

A eșit de sub tipar și se află de vândare cu prețul de 1 fl. v. a.:

CONFESIUNEA ORTODOCSĂ

a
bisericeii catolice (sobornicesci) și apostolice a
resăritului

din nou tradusă
de

Dr. Barbu Constantinescu.

Edițiune aprobată de Escelenția Sa, Înalt-Preasfințitul Arhiepiscop și Metropolit al Românilor greco-orientali din Ungaria și Transilvania

MIRON ROMANUL,

Sibiu, tipografia archidieceșană 1877.

Correspondență.

Dlui I. F. în B. Ideile sunt frumoase, dar este posomorit vestmântul, în care ideile sunt îmbrăcate. Pe semne, n'a-ți făcut întrebuințare destulă de sfatul ce ne-am fost permis a Vă da, ca adevărat să cetiți cu mai mare atențiune prosa lui Alecsandri și Negruzzi precum și scrierile lui Odobescu, Maiorescu, Xenopol etc. Acolo ușor pute-ți afla, ce nu a-ți avé la dispoziție din scrierile amintiților autori.

*) H. Kiepert a edat și: „Völker- und Sprachkarte von Oesterreich und den Unter-Donau-Ländern.“ Berlin 1867. De atunci au mai eșit edițiuni noue.